

DECIZIE

30 mai 2018

mun. Chișinău

Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ
lărgit al Curții Supreme de Justiție

în componența:

Președintele ședinței, judecătorul
Judecători

Oleg Sternioală
Iuliana Oprea
Mariana Pitic
Nicolae Craiu
Luiza Gafton

examinând recursul declarat de Roman Livia, Panait Corneliu și Radu Emanuela, prin intermediul avocatului Igor Coban,

în cauza civilă la cererea de chemare în judecată înaintată de Roman Livia, Panait Corneliu și Radu Emanuela împotriva Mariei Beț cu privire la repararea prejudiciului material și moral și cererea reconvențională înaintată de Beț Maria împotriva lui Panait Corneliu, Roman Livia și Radu Emanuela cu privire la încasarea cheltuielilor de pază și gestiune a patrimoniului succesoral și repararea prejudiciului moral,

împotriva deciziei din 21 martie 2017 a Curții de Apel Chișinău,

c o n s t a ț ă :

La 10 iulie 2014, Livia Roman, prin intermediul avocatului Igor Coban, a înaintat cerere de chemare în judecată împotriva Mariei Beț cu privire la repararea prejudiciului material și moral.

În motivarea acțiunii reclamanta a indicat că prin hotărârea din 03 aprilie 2013 a Judecătoria Botanica, mun. Chișinău, menținută prin decizia din 19 septembrie 2013 a Curții de Apel Chișinău și prin încheierea din 22 ianuarie 2014 a Curții Supreme de Justiție, a fost admisă în parte cererea de chemare în judecată a Mariei Beț și a fost încasat în mod solidar de la Roman Livia, Panait Corneliu și Radu Emanuela suma de 44266,64 lei cu titlu de cheltuieli de înmormântare și cheltuieli pentru serviciile comunale, în rest, acțiunea inițială a fost respinsă. A fost admisă în parte acțiunea reconvențională depusă de către Roman Livia, Panait Corneliu, Radu Emanuela și dispusă evacuarea Mariei Beț din bunul imobil - apartamentul xxxxx, xxxxxxx, cu obligarea pârâtei să transmită unuia dintre succesori: Roman Livia, Panait Corneliu sau Radu Emanuela, documentele ce atestă dreptul de proprietate a defunctei Sinicliu Lidia, asupra imobilului nominalizat.

A susținut reclamanta că la 25 februarie 2014 Beț Maria a fost evacuată din apartamentul xxxxxxx, iar, prin încheierea din 26 februarie 2014 a executorului judecătoresc Zamșa Valentina, a fost încetată procedura de executare.

A declarat Roman Livia că Beț Maria timp de 5 ani și anume 24 martie 2009 - 25 februarie 2014, a ocupat în mod ilegal apartamentul xxxxxxx, până la data evacuării silite a acesteia din imobilul dat. Ca moștenitor legal a fost lipsită în această perioadă de a-și exercita dreptul de proprietate asupra imobilului nominalizat, suportând astfel prejudicii sub formă de venit ratat. Or, în cazul în care pârâta nu i-ar fi creat impedimente în valorificarea dreptului său de proprietate asupra imobilului în litigiu, ar fi obținut un venit minim sub formă de plată pentru darea în chirie a acestui imobil în sumă de 127300 de lei, conform informației Bursei Imobiliare „Lara” din 10 martie 2014.

Mai mult ca atât a susținut reclamanta că în perioada 24 martie 2009 - 25 februarie 2014, în afară de posesie și folosință ilegală a imobilului, Beț Maria s-a mai folosit și de serviciile comunale având la acest capitol datorii în sumă de 14488,69 de lei. Astfel, i-a fost cauzat un prejudiciu material în sumă de 141788,69 de lei, ce constituie: 127300 de lei (venitul ratat) + 14488,69 de lei (datoria la serviciile comunale).

A invocat reclamanta că prin crearea impedimentelor la valorificarea dreptului său legal de proprietate asupra bunului imobil în litigiu, Beț Maria i-a cauzat și un prejudiciu moral exprimat prin suferințe psihice, retrairi și disconfort emoțional, pe care îl estimează la suma de 100000 de lei.

A solicitat Roman Livia încasarea din contul Mariei Beț în beneficiul său a sumei de 14488,69 de lei cu titlu de datorie la plata serviciilor comunale pentru perioada 24 martie 2009 – 25 februarie 2014, suma de 127300 de lei cu titlu de venit ratat pentru perioada 24 martie 2009 - 25 februarie 2014 și suma de 100000 de lei cu titlu de prejudiciu moral.

Pe parcursul examinării cauzei, în proces, ca coreclamanți, au fost atrași Panait Corneliu și Radu Emanuela. Astfel, Roman Livia și-a completat pretențiile din acțiune și a solicitat încasarea în mod solidar în beneficiul reclamanților de la Maria Beț a sumei de 14488,69 de lei cu titlu de datorie la plata serviciilor comunale pentru folosirea apartamentului xxxxx în perioada 24 martie 2009 - 25 februarie 2014, a sumei de 127300 de lei cu titlu de venit ratat pentru folosirea bunului imobil în perioada 24 martie 2009 - 25 februarie 2014 și sumei de 100000 de lei cu titlu prejudiciu moral.

La 08 octombrie 2014, Maria Beț, prin intermediul avocatului stagiar Elena Munteanu, a depus cerere reconvențională împotriva Liviei Roman, Panait Corneliu și Radu Emanuela cu privire la încasarea de la Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu a sumei de 18224, 65 de lei cu titlu de cheltuieli de pază și gestiune a patrimoniului succesoral și încasarea de la Livia Roman a prejudiciului moral în sumă de 150000 de lei.

În motivarea acțiunii reconvenționale s-a invocat că este nepoata defunctei Sinicliu Lidia (verișoară mamei sale), pe care a îngrijit-o încă din anul 1977. La 11 septembrie 2007, Lidia Sinicliu i-a testat întreaga sa avere, inclusiv și apartamentul xxxxxx. Mătușa sa mereu afirmă în fața tuturor rudelor și a vecinilor că ea îi este ca o fiică și anume ei îi va testa întreaga sa avere după decesul său și că alte rude care să îngrijească de Sinicliu Lidia, nu există.

A susținut Maria Beț că după decesul Lidiei Sinicliu - 24 martie 2009, a aflat că aceasta la 06 decembrie 2007 a revocat testamentul din 11 septembrie 2007. În imobilul litigios nu a locuit, dar a achitat parțial cheltuielile de pază și întreținere ale

acestui și pentru a evita pe viitor debransările de la apă, în anul 2011 a schimbat contoarele de apă caldă și rece, a efectuat reparația parțială a sistemului de apă și canalizare.

A indicat că la 03 aprilie 2013, prin hotărârea Judecătorei Botanica, mun. Chișinău, care a fost menținută prin decizia Curții de Apel Chișinău din 19 septembrie 2013 și încheierea Curții Supreme de Justiție din 22 ianuarie 2014, dînsa a fost evacuată din apartamentul xxxxxx și acest apartament a fost transmis unuia din succesorii legali ai defunctei Sinicliu Lidia și anume Liviei Roman.

A invocat Beț Maria că succesorii legali ai defunctei Sinicliu Lidia - Livia Roman, Panait Corneliu și Radu Emanuela îi datorează suma de 18224,65 de lei, deoarece a efectuat lucrări de păstrare, întreținere și gestionare a patrimoniului succesoral - apartamentul nr. xxxxxxxx. Suma de 18224,65 de lei este constituită din: 3379 de lei pentru efectuarea lucrărilor tehnico-sanitare și 14845,65 de lei pentru achitarea în parte a serviciilor comunale.

A menționat reclamanta că pârâții i-au cauzat și un prejudiciu moral pe care îl estimează la suma de 150000 de lei, deoarece pe durata procesului pârâții au avut față de ea un comportament necorespunzător, aducându-i mereu acuzații neîntemeiate și umilind-o, provocându-i astfel suferințe psihice.

A solicitat Beț Maria încasarea în mod solidar din contul Liviei Roman, Panait Corneliu și Radu Emanuela în beneficiul său a sumei de 18224,65 de lei cu titlu de cheltuieli de pază și de gestionare a patrimoniului succesoral și suma de 150000 de lei cu titlu de prejudiciu moral.

Prin încheierea protocolară din 12 noiembrie 2014 a Judecătorei Botanica, mun. Chișinău s-a primit în procedură cererea reconvențională depusă de Maria Beț.

Prin hotărârea din 21 mai 2015 a Judecătorei Botanica, mun. Chișinău s-a admis parțial cererea de chemare în judecată depusă Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu și s-a încasat de la Maria Beț în beneficiul Liviei Roman prejudiciul material în sumă de 51783 de lei sub formă de venit ratat pentru perioada 03 martie 2012 - 25 februarie 2014, suma de 14488 de lei cu titlu de datorii la plata serviciilor comunale neachitate, cheltuielile de judecată în sumă de 1988,13 de lei și cheltuielile pentru asistență juridică în sumă de 2000 de lei; în rest, cererea de chemare în judecată s-a respins ca neîntemeiată; s-a respins ca neîntemeiată cererea reconvențională depusă de Maria Beț împotriva Liviei Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu cu privire la încasarea cheltuielilor de pază și gestiune a patrimoniului succesoral și a prejudiciului moral.

Prin decizia din 31 martie 2016 a Curții de Apel Chișinău s-a respins cererea de apel depusă de Livia Roman; s-a admis cererea de apel depusă de Maria Beț; s-a modificat hotărârea din 21 mai 2015 a Judecătorei Botanica, mun. Chișinău în partea încasării venitului ratat, a cheltuielilor pentru taxa de stat și pentru asistență juridică, cu micșorarea sumei încasate cu titlu de venit ratat de la 51783 de lei până la 38190 de lei, cu micșorarea sumei încasate cu titlu de taxă de stat de la 1988,13 de lei până la 1580 de lei și a cheltuielilor de asistență juridică de la 2000 de lei până la 1590 de lei; s-a încasat de la Livia Roman în beneficiul Mariei Beț suma de 470 de lei cu titlu de cheltuieli de asistență juridică în instanța de apel proporțional pretențiilor admise.

Prin decizia din 26 octombrie 2016 a Curții Supreme de Justiție s-au admis recursurile declarate de Maria Beț, Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu

și s-a casat decizia din 31 martie 2016 a Curții de Apel Chișinău, cu remiterea cauzei spre rejudecare la Curtea de Apel Chișinău, în alt complet de judecători.

Prin decizia din 21 martie 2017 a Curții de Apel Chișinău s-a respins apelul declarat de Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu; s-a admis apelul declarat de Maria Beț; s-a casat hotărârea din 21 mai 2015 a Judecătorei Botanica, mun. Chișinău în partea admiterii parțiale a cererii depuse de Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu împotriva Mariei Beț, prin care s-a dispus încasarea de la Maria Beț în beneficiul Liviei Roman a prejudiciului material în mărime de 51783 de lei cu titlu de venit ratat, a sumei de 14488 de lei cu titlu de datorii la plata serviciilor comunale neachitate, a cheltuielilor de judecată în mărime de 1988, 13 lei și a cheltuielilor pentru asistență juridică în mărime de 2000 de lei și în această parte s-a emis o hotărâre nouă prin care s-a respins cererea de chemare în judecată depusă de Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu împotriva Mariei Beț cu privire la repararea prejudiciului material și moral, ca neîntemeiată. În rest hotărârea din 21 mai 2015 a Judecătorei Botanica, mun. Chișinău, s-a menținut fără modificări.

La 20 iunie 2017, Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu, prin intermediul avocatului Igor Coban, au declarat recurs împotriva deciziei din 21 martie 2017 a Curții de Apel Chișinău solicitând casarea deciziei instanței de apel cu trimiterea cauzei la rejudecare, constatarea lipsirii de o cale de atac efectivă în instanța de apel, constatarea erorilor instanței de apel prin: a) neprezentarea raportului asupra cauzei; b) necercetarea probelor din dosar în ordine de apel; c) neacordarea dreptului apelantului Livia Roman de a se expune la etapa susținerilor orale și lipsirea de dreptul la replică, d) întocmirea unui proces-verbal eronat, e) simularea examinării cauzei în ordine de apel.

În motivarea recursului s-a invocat că instanța de apel a încălcat normele de drept material prin interpretarea eronată a legii.

Referitor la constatările instanței privind perioada pretinderii venitului ratat de către Livia Roman, partea recurentă consideră critică poziția instanței de apel. Or, conform art. 1539 Cod civil, efectele juridice ale acceptării sau renunțării la succesiune survin în momentul deschiderii succesiunii, iar conform art. 1440 alin. (2) Cod civil, momentul deschiderii succesiunii se consideră cel al decesului persoanei care a lăsat moștenirea. Coroborând aceste norme, concluzionează că acceptarea succesiunii generează drepturi retroactiv asupra patrimoniului. Este important de a se ține cont de faptul că, Tatiana Panait a fost succesoare a defunctei Lidia Sinicliu. Ulterior, după decesul Tatiane Panait, succesoare a acesteia a devenit Livia Roman. În consecință, patrimoniul succesoral al Tatiane Panait a trecut prin succesiune către Livia Roman, inclusiv dreptul Tatiane Panait de a solicita venitul ratat, or, dreptul la compensarea venitului ratat este un drept oneros care face parte din patrimoniu succesoral (activul succesoral) și se transmite pe calea succesiunii conform art. 1444 Cod civil. Astfel, este nejustificată concluzia instanței de apel precum că Livia Roman poate pretinde venit ratat doar din data când a acceptat succesiunea. La fel, poziția instanței de apel în acest sens este contrară articolului 1520 Cod civil, or, acesta se referă la actele de dispoziție asupra patrimoniului succesoral nu și dreptul succesoralului la administrarea și conservarea patrimoniului. Tot aici, conform art. 198 alin. (3) Cod civil, actul juridic de dispoziție este actul care are ca rezultat ieșirea din patrimoniu a unui drept sau grevarea cu sarcini reale a unui bun. Astfel, coroborate aceste articole, se deduce că până la obținerea

certificatului de moștenitor, succesorul nu este în drept să-l înstrăineze sau să greveze cu un drept real patrimoniul succesoral (ex: gajarea, grevarea cu uzufruct) superficiei, etc.), nu însă și să întreprindă acte de conservare sau de administrare. Totodată darea în locațiune constituie un act de administrare și se încadrează în art. 198 alin. (2) Cod civil, conform căruia actul juridic de administrare este actul prin care se urmărește o obișnuită punere în valoare a unui bun sau patrimoniu, prin ce se înțelege și închirierea sa. Astfel, instanța de apel în mod eronat a apreciat faptul că Livia Roman nu a deținut un anumit drept asupra imobilului litigios. Instanța de apel nejustificat a apreciat că odată ce bunul începând cu 25 februarie 2014, până la momentul actual nu este dat în locațiune, în locațiune bunul nu a fost dat nici anterior, prin urmare o astfel de intenție nu a existat. Raportând la situația de fapt, posesia asupra apartamentului nu a fost posibilă din cauza deținerii ilegale de către intimata Maria Beț, or, anume din acest motiv Livia Roman nu a putut exercita nici un act în privința imobilului. În continuare, înstrăinarea apartamentului la 04 februarie 2016 care este invocată de instanță, nu este relevantă, deoarece venitul ratat se solicită pentru perioada 24 martie 2009 – 25 februarie 2014, data înstrăinării fiind ulterioară, cu aproximativ 2 ani și nu are nici o incidență asupra pretențiilor înaintate.

Consideră că nu poate fi acceptat nici argumentul instanței precum că venitul ratat pretins nu provine de fapt dintr-o activitate care ar fi fost desfășurată în realitate, însă din planuri, supoziții care nu au fost realizate, ci doar apreciate ca posibilități. Încercarea intimitei de a transmite Tatianei Panait cheile apartamentului, este pur declarativă, neavând suport probant și nu putea fi luată în considerare de către instanță. Este nejustificată constatarea precum că reclamantii nu au întreprins vreo încercare pentru a intra „de facto” în posesia apartamentului. Or, acest fapt este contrar propriilor constatări ale instanței de apel care a indicat că Maria Beț a fost evacuată silit la 25 februarie 2014 după a fost admisă cererea reconvențională a Lievei Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu, ceea ce denotă că încercarea de a intra în posesia apartamentului a existat.

Remarcă partea recurentă că compensarea venitului ratat pentru perioada 24 martie 2009 – 25 februarie 2014 poate fi pretinsă și este sprijinită inclusiv și de practica CtEDO, cauza Prodan c. Moldovei, unde este statuat în pct. 72 că reclamantul avea deja spațiu locativ și, prin urmare, contrar observațiilor Guvernului, Curtea consideră rezonabil de a considera că ei ar fi încercat să închirieze apartamentele și să investească suma de bani care ar fi fost alocată ca urmare a executării hotărârii din 03 octombrie 2000. Iar în pct. 73, Curtea consideră rezonabilă ideea generală de a evalua pierderile suferite ca rezultat al neexecutării hotărârii din 14 martie 1997 cu referire la plata chiriei lunare cu prezumția că apartamentele ar fi fost închiriate, așa precum a propus reclamantul. Informația eliberată de Bursa Imobiliară „Lara” redă rata minimă a chiriei, și, din acest punct de vedere, suma cerută cu titlu de venit ratat este pe deplin justificată. Astfel, coroborând circumstanțele cauzei la cele din cauza Prodan c. Moldovei, se atestă că acestea, practic, sunt identice, inclusiv prin faptul că Livia Roman avea deja o locuință, or, aceasta locuiește permanent pe teritoriul României. Totodată, important este a se ține cont și de faptul că, Tatiana Panait, la fel a locuit pe teritoriul României, aceasta fiind un argument în plus cu referire la prezumția că apartamentul ar fi fost dat în locațiune dacă intimata Maria Beț nu ar fi însușit ilegal posesiunea apartamentului.

Referitor la prejudiciul moral prin prisma art. 1422 Cod civil, indică recurenții că condiția cu privire la atentarea asupra unui drept nepatrimonial al persoanei este respectată prin faptul că privarea de dreptul său de a avea o reședință. Or, conform art. 30 alin. (2) Cod civil, reședința persoanei fizice este locul unde își are locuința temporară sau secundară. Pornind de la faptul că Livia Roman își are locuința statornică (domiciliul) pe teritoriul României, aceasta era în drept să beneficieze de reședință pe teritoriul Republicii Moldova și este în drept să pretindă repararea prejudiciului moral cauzat astfel. Consideră neîntemeiată constatarea instanței de apel precum că prejudiciul moral pretins nu rezultă din încălcarea anumitor drepturi personale nepatrimoniale.

Susțin recurenții că judecarea apelului s-a realizat cu încălcarea normelor de procedură consacrate în Codul de Procedură Civilă, deoarece desfășurarea procesului a avut loc cu omiterea unor faze. Deși este consemnat în procesul-verbal al ședinței de judecată din 21 martie 2017, raportul asupra pricinii care urma a fi prezentat de președintele ședinței, nu a fost făcut. Or, acest fapt era obligatoriu rezultând din art. 381 alin. (1) Cod de procedură civilă, judecarea pricinii în instanță de apel se deschide cu raportul asupra pricinii, prezentat de președintele ședinței de judecată sau de un judecător. Art. 383 Cod de procedură civilă prevede cercetarea probelor, etapă a procesului ce a fost ignorată. Cu toate acestea, contrar realității, în procesul-verbal al ședinței a fost inclusă. Cercetarea probelor din dosar, este faza care manifestă un rol determinant în soluționarea corectă a pricinii. Or, probele sunt elemente de fapt pe care îți întemeiază soluția pe caz și numai o apreciere obiectivă a acestora duce la soluționarea justă a cauzei. Acest lucru nu s-a realizat și probele prezentate au fost apreciate în mod arbitrar. La etapa susținerilor orale, reprezentantul apelantei a fost lipsit de posibilitatea de a-și formula pledoaria. Cu toate că se consemnează în procesul-verbal al ședinței de judecată referitor la audierea susținerilor verbale în conformitate cu art. 384 Cod de procedură civilă, se menționează că participanții la proces ar fi spus că rămân pe aceeași poziție, ceea ce nu corespunde realității, deoarece nu și-a exprimat poziția, dată fiind dinamica cu care au fost anunțate susținerile orale, apoi s-a trecut la replică.

Consideră că fără prezentarea raportului asupra cauzei și în lipsa cercetării probelor din dosar, când părțile ar fi avut posibilitatea să atragă atenția instanței asupra unor chestiuni importante, precum relevanța și rolul unor înscrisuri anexate în elucidarea circumstanțelor cauzei, instanța a pronunțat o soluție greșită. Examinarea cauzei în ordine de apel s-a efectuat superficial și a apelanta Livia Roman a fost lipsită de dreptul de a beneficia în mod efectiv de al doilea grad de jurisdicție.

Prin încheierea din 20 decembrie 2017 a Curții Supreme de Justiție, cauza civilă la cererea de chemare în judecată înaintată de Roman Livia, Panait Corneliu și Radu Emanuela împotriva Mariei Beț cu privire la repararea prejudiciului material și moral și cererea reconvențională înaintată de Beț Maria împotriva lui Panait Corneliu, Roman Livia și Radu Emanuela cu privire la încasarea cheltuielilor de pază și gestiune a patrimoniului succesoral și repararea prejudiciului moral, a fost ridicată de la examinare și transmisă Curții de Apel Chișinău, pentru examinarea observației la procesul-verbal al ședinței de judecată din 21.03.2017.

La 06 martie 2018, Roman Livia, prin intermediul avocatului Igor Coban, a depus cerere de completare a motivelor recursului împotriva deciziei din 21 martie

2017 a Curții de Apel Chișinău, prin care au confirmat solicitările expuse în recursul declarat la 20.06.2017 și au solicitat admiterea recursului, casarea deciziei instanței de apel cu trimiterea cauzei la rejudecare.

În motivarea cererii de completare a recursului s-a invocat că prin încheierea din 06 februarie 2018 a Curții de Apel Chișinău au fost soluționate observațiile depuse la procesul verbal al ședinței de judecată în apel din 21 martie 2017. Astfel, rezultând din conținutul încheierii practic s-au admis observațiile depuse la procesul verbal al ședinței de judecată în apel din 21 martie 2017 și implicit se adeveresc alegațiile invocate în cererea de recurs.

Menționează că apelul a fost examinat cu omiterea unor faze procesuale, fapt invocat și în recursul declarat inițial, or, acest aspect este confirmat și prin încheierea instanței de apel, conform căreia se confirmă veridicitatea obiecțiilor formulate la procesul verbal al ședinței din 21 martie 2017. Or, la examinarea cauzei, fazele procesuale - raportul asupra pricinii, art. 381 Cod de procedură civilă, cercetarea probelor, art. 383 Cod de procedură civilă, au fost omise.

Pornind de la conținutul încheierii și argumentele invocate de instanța de apel la soluționarea observațiilor, remarcă partea recurentă că argumentele instanței de apel față de faza susținerilor orale, cu următoarele mențiuni: „în ce privește argumentele referitor la inexactitatea înscrierilor din procesul-verbal în ce privește susținerile orale, judecătorul le apreciază ca fiind neîntemeiate. După cum rezultă din înregistrarea audio a ședinței de judecată, instanța a concretizat dacă în susținerile orale participanții la proces își mențin pozițiile expuse în explicații și Livia Roman și Igor Coban nu au completări. Or, la etapa susținerilor orale părțile singure își expun pledoariile, însă aceste concretizări ale instanței nu a oferit posibilitatea părților de a-și expune concluziile și preciza pretențiile.

Opinează că, omisiunile instanței de apel demonstrează că apelul declarat a fost examinat nu doar superficial, chiar și eronat prin omiterea fazelor obligatorii ale procesului civil, și, în principiu, au fost lipsiți de dreptul de a beneficia de acest grad de jurisdicție în mod efectiv. În contextul încălcărilor menționate, specifică partea recurentă că procesul nu s-a desfășurat respectând exigența unui proces echitabil. Or, sub acest aspect, CtEDO s-a expus referitor la faptul precum că justițiabilul trebuie să-și poată pleda cauza cu eficiența dorită (H. împotriva Belgiei, pct.53).

În conformitate cu art. 434 alin. (1) Cod de procedură civilă, recursul împotriva deciziei se depune în termen de 2 luni de la data comunicării deciziei integrale.

Decizia instanței de apel a fost pronunțată la 21 martie 2017, iar Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu, prin intermediul avocatului Igor Coban, au declarat recurs la 20 iunie 2017.

Materialele cauzei atestă că decizia instanței de apel a fost expediată participanților la proces la data de 19 aprilie 2017, conform scrisorii de însoțire (Vol. III, f.d.139), însă date despre recepționarea acesteia lipsesc. Astfel, recursul se consideră a fi declarat în termen.

În conformitate cu art. 441 Cod de procedură civilă, în cazul în care recursul este considerat admisibil, un complet din 5 judecători examinează fondul recursului.

În contextul prevederilor art. 439 alin. (2), art. 440 alin.(3) Cod de procedură civilă, prin încheierea din 16 mai 2018 a Curții Supreme de Justiție completul din 3 judecători a considerat recursul admisibil și a decis examinarea acestuia în fond de un complet din 5 judecători.

În temeiul art. 442 alin. (1) Cod de procedură civilă, judecând recursul declarat împotriva deciziei date în apel, instanța verifică, în limitele invocate în recurs și în baza referinței depuse de către intimat, legalitatea hotărîrii atacate, fără a administra noi dovezi.

În conformitate cu art. 444 Cod de procedură civilă, recursul se examinează fără înștiințarea participanților la proces.

Verificând legalitatea actului de dispoziție contestat, prin prisma argumentelor invocate și a materialelor din dosar, coroborat cu normele de drept material și procedural aplicabile la soluționarea speței date, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție va admite recursul declarat de Roman Livia, Panait Corneliu și Radu Emanuela, prin intermediul avocatului Igor Coban și va casa decizia instanței de apel, cu trimiterea cauzei spre rejudecare în instanța de apel, din următoarele considerente.

În conformitate cu art. 445 alin. (1) lit. c) Cod de procedură civilă, instanța, după ce judecă recursul, este în drept să admită recursul, să caseze integral decizia instanței de apel și să trimită pricina spre rejudecare în instanța de apel în toate cazurile în care eroarea judiciară nu poate fi corectată de către instanța de recurs.

În corespundere cu art. 432 alin. (4) Cod de procedură civilă, săvârșirea altor încălcări decît cele indicate la alin.(3) constituie temei de declarare a recursului doar în cazul și în măsura în care acestea au dus sau ar fi putut duce la soluționarea greșită a pricinii sau în cazul în care instanța de recurs consideră că aprecierea probelor de către instanța judecătorească a fost arbitrară, sau în cazul în care erorile comise au dus la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Instanțele ierarhic inferioare au constatat, conform materialelor cauzei, precum că la 24 mai 2009 a decedat Lidia Sinicliu, care deținea cu drept de proprietate apartamentul nr. xxxxxxxx, succesorul legal al Lidiei Sinicliu fiind Tatiana Panait, care a decedat la 30 februarie 2012.

În contextul prevederilor art. 1500 alin. (1) lit. a) Cod civil, în cazul succesiunii legale, moștenitori cu drept de cotă egală sunt: de clasa I – descendenții (fiii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel și cei născuți vii după decesul lui, precum și cei înfiați), soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii) celui ce a lăsat moștenirea.

Astfel, succesorii legali de gradul I ai Tatiane Panait sunt fiica Livia Roman, fiul Corneliu Panait și nepoata Emanuela Radu.

Conform declarației de acceptare a succesiunii depusă de Livia Roman la 26 februarie 2014 la biroul notarului public Elena Petcu, s-a indicat că patrimoniul decedatei Tatiana Panait constă din bunul imobil- apartamentul nr. xxxxxxxx, ce îi aparținea surorii decedatei Lidia Sinicliu, decedată la 24 martie 2009 (Vol.I, f.d.9). La 27 februarie 2014, Liviei Roman i-a fost eliberat certificat de calitate de moștenitor, înregistrat cu nr. 2010 (Vol.I, f.d.14).

Prin cererea de chemare în judecată depusă la 10 iulie 2014 împotriva Mariei Beț, Livia Roman a solicitat încasarea de la Maria Beț a sumei de 14488, 69 de lei cu titlu de datorie la plata serviciilor comunale pentru perioada 24 martie 2009 – 25 februarie 2014, suma de 127300 de lei cu titlu de venit ratat pentru perioada 24 martie 2009 - 25 februarie 2014 și suma de 100000 de lei cu titlu de prejudiciu moral și compensarea cheltuielilor de judecată (Vol.I, f.d.6-7).

La 08 octombrie 2014, Livia Roman, Corneliu Panait, Emanuela Radu, prin intermediul avocatului Igor Coban, au depus cerere de completare a motivelor din cererea de chemare în judecată depusă împotriva Mariei Beț, solicitând încasarea în mod solidar în beneficiul reclamantilor de la Maria Beț a sumei de 14488, 69 de lei cu titlu de datorie la plata serviciilor comunale pentru perioada 24 martie 2009 – 25 februarie 2014, suma de 127300 de lei cu titlu de venit ratat pentru perioada 24 martie 2009 - 25 februarie 2014 și suma de 100000 de lei cu titlu de prejudiciu moral și compensarea cheltuielilor de judecată în favoarea Liviei Roman de la Maria Beț (Vol.II, f.d.8-15), deoarece Livia Roman, Corneliu Panait, Emanuela Radu sunt succesori legali ai defunctei. Concomitent, s-a indicat că rezultând din încheierea din 22 ianuarie 2014 a Curții Supreme de Justiție, decizia din 19 septembrie 2013 a Curții de Apel Chișinău și hotărârea din 03 aprilie 2013 a Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău, Livia Roman, Corneliu Panait, Emanuela Radu au fost recunoscuți titulari de drept în calitate de succesori legali după decesul mătușii Lidia Sinicliu.

La 08 octombrie 2014, Maria Beț, prin intermediul avocatului stagiar Elena Munteanu, a depus cerere reconvențională împotriva Liviei Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu solicitând încasarea de la Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu a sumei de 18224, 65 de lei cu titlu de cheltuieli de pază și gestiune a patrimoniului succesoral și încasarea de la Livia Roman a prejudiciului moral în sumă de 150000 de lei (Vol.II, f.d.17-21).

Prin încheierea protocolară din 12 noiembrie 2014 a Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău s-a primit în procedură cererea reconvențională depusă de Maria Beț (Vol.II, f.d.65 verso).

Prin hotărârea din 21 mai 2015 a Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău s-a admis parțial cererea de chemare în judecată depusă Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu și s-a încasat de la Maria Beț în beneficiul Liviei Roman prejudiciul material în sumă de 51783 de lei sub formă de venit ratat pentru perioada 03 martie 2012 - 25 februarie 2014, suma de 14488 de lei cu titlu de datorii la plata serviciilor comunale neachitate, cheltuielile de judecată în sumă de 1988,13 de lei și cheltuielile pentru asistență juridică în suma de 2000 de lei; în rest, cererea de chemare în judecată s-a respins ca neîntemeiată; s-a respins ca neîntemeiată cererea reconvențională depusă de Maria Beț împotriva Liviei Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu cu privire la încasarea cheltuielilor de pază și gestiune a patrimoniului succesoral și a prejudiciului moral (Vol.II, f.d.133, 135-141).

Prin decizia din 21 martie 2017 a Curții de Apel Chișinău s-a respins apelul declarat de Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu; s-a admis apelul declarat de Maria Beț; s-a casat hotărârea din 21 mai 2015 a Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău în partea admiterii parțiale a cererii depuse de Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu împotriva Mariei Beț, prin care s-a dispus încasarea de la Maria Beț în beneficiul Liviei Roman a prejudiciului material în mărime de 51783 de lei cu titlu de venit ratat, a sumei de 14488 de lei cu titlu de datorii la plata serviciilor comunale neachitate, a cheltuielilor de judecată în mărime de 1988, 13 lei și a cheltuielilor pentru asistență juridică în mărime de 2000 de lei și în această parte s-a emis o hotărâre nouă prin care s-a respins cererea de chemare în judecată depusă de Livia Roman, Corneliu Panait și Emanuela Radu împotriva Mariei Beț cu privire la repararea prejudiciului material și moral, ca neîntemeiată. În rest hotărârea din 21

mai 2015 a Judecătorei Botanica, mun. Chişinău, s-a menţinut fără modificări Vol.III, f.d.123-133).

Colegiul civil, comercial şi de contencios administrativ lărgit al Curţii Supreme de Justiţie reţine că, instanţa de apel rezultând din prevederile art. 373 Cod de procedură civilă, verificând, în limitele cererii de apel, ale referinţelor şi obiecţiilor înaintate, legalitatea şi temeinicia hotărârii atacate în ceea ce priveşte constatarea circumstanţelor de fapt şi aplicarea legii în primă instanţă, la examinarea cauzei în ordine de apel şi adoptarea deciziei contestate din 21 martie 2017, a ignorat normele de drept procedural ce vizează desfăşurarea procesului civil la examinarea cauzei în ordine de apel şi respectiv întocmirea procesului-verbal al şedinţei de judecată.

La acest capitol, Colegiul precizează că în contextul prevederilor art. 376 Cod de procedură civilă, dispoziţiile de procedură privind judecarea pricinilor civile în primă instanţă se aplică şi în instanţa de apel în măsura în care nu sunt contrare dispoziţiilor prezentului capitol.

În contextul prevederilor art. 273 Cod de procedură civilă, pentru fiecare şedinţă de judecată în primă instanţă şi în instanţa de apel, precum şi pentru fiecare act de procedură îndeplinit în afara şedinţei (audierea martorului la locul aflării lui, cercetarea înscrisurilor şi altor probe materiale la locul de aflare sau păstrare etc.), se întocmeşte proces-verbal.

Art. 274 alin. (1) Cod de procedură civilă statuează expres precum că în procesul-verbal al şedinţei de judecată sau al actului de procedură îndeplinit în afara şedinţei de judecată se indică momentele esenţiale ale dezbaterii pricinii sau ale efectuării actului procedural.

Alineatul 2 al aceluiaşi articol prevede că în procesul-verbal al şedinţei se indică: a) locul, data şi ora deschiderii, data încheierii şedinţei de judecată; b) instanţa care judecă pricina, numele membrilor completului de judecată şi al grefierului; c) pricina; d) prezenţa participanţilor la proces, a reprezentanţilor, a martorilor, experţilor, specialiştilor şi a interpreţilor; e) faptul că instanţa a explicat drepturile şi obligaţiile procedurale participanţilor la proces, reprezentanţilor, experţilor, specialiştilor şi interpreţilor; f) dispoziţiile preşedintelui şedinţei de judecată şi încheierile pronunţate de instanţă fără retragere în camera de deliberare; g) declaraţiile, demersurile şi explicaţiile participanţilor la proces şi ale reprezentanţilor lor; h) depoziţiile martorilor, explicaţiile orale ale experţilor asupra raportului de expertiză, explicaţiile şi consultaţiile specialiştilor; i) faptul că s-a dat citire înscrisurilor, datele examinării la faţa locului a probelor materiale, că s-au ascultat şi vizionat înregistrările audio-video; j) raporturile reprezentanţilor autorităţilor publice; k) conţinutul susţinerilor orale; l) faptul că s-a dat citire hotărârii şi încheierilor, că s-a explicat cuprinsul hotărârii şi al încheierilor pronunţate de instanţă, că s-au dat lămuriri asupra căilor şi termenului de atac al lor; m) faptul că instanţa a explicat participanţilor la proces dreptul lor de a lua cunoştinţă de procesul-verbal al şedinţei de judecată şi de a formula observaţii asupra acestuia; n) data întocmirii definitive a procesului-verbal.

În atare circumstanţe, Colegiul relevă că examinarea pricinii în ordine de apel până la adoptarea deciziei finale, la fel presupune parcurgerea anumitor etape procesuale, care întru asigurarea părţilor a unui proces echitabil conform art. 6 § 1 CEDO, nu pot fi excluse sau omise.

În această ordine de idei, Colegiul menționează că Titlul III, Capitolul XXXVII, art. 377-384, 389 Cod de procedură civilă, stabilește expres etapele desfășurării procesului în ordine de apel și anume: dezbaterile pricinii în instanță de apel; anunțarea completului de judecată, inclusiv exercitarea dreptului de a face propuneri de recuzare; examinarea cererii și demersului participantului la proces; raportul asupra pricinii; explicațiile participanților la proces; cercetarea probelor; susținerile orale; adoptarea și pronunțarea deciziei.

În conformitate cu art. 432 alin. (3) lit. e) Cod de procedură civilă, se consideră că normele de drept procedural au fost încălcate sau aplicate eronat în cazul în care în dosar lipsește procesul-verbal al ședinței de judecată.

La caz, Colegiul precizează că procesul-verbal al ședinței de judecată în ordine de apel nu lipsește, doar că acesta nu corespunde rigorilor legii citate *supra*.

În acest sens Colegiul apreciază a fi relevante și argumentele recurenților precum că instanța de apel a desfășurat procesul cu omiterea unor faze importante, cu toate că acestea au fost consemnate în procesul-verbal al ședinței de judecată precum că ar fi fost parcurse, însă contravin înregistrărilor audio.

Aici este de menționat că din textul procesului-verbal al ședinței de judecată, întocmit la 21 martie 2017, la examinarea cauzei în ordine de apel, se distinge că procesul s-a desfășurat cu parcurgerea următoarelor etape: dezbaterile pricinii în instanța de apel; anunțarea completului, inclusiv exercitarea dreptului de a face propuneri de recuzare; soluționarea cererilor și demersurilor; raportul asupra cauzei; explicațiile participanților la proces; cercetarea probelor; susținerile orale; adoptarea și pronunțarea deciziei (Vol.III, f.d.116-122).

Conform înregistrărilor audio ale ședinței de judecată în ordine de apel, de altfel, fapt constatat și în rezultatul examinării observațiilor asupra procesului-verbal al ședinței de judecată prin încheierea din 06 februarie 2018 a Curții de Apel Chișinău, prin care s-au admis observațiile formulate de avocatul Igor Coban în partea nereșpectării prevederilor art. 381, art. 383 Cod de procedură civilă (Vol.III, f.d.234-237), se denotă că instanța de apel la examinarea cauzei în ordine de apel a omis unele etape ale procesului.

Chiar și în rezultatul admiterii parțiale a obiecțiilor formulate la procesul-verbal al ședinței de judecată în sensul art. 275 alin.(6) Cod de procedură civilă, acest aspect nu restabilește dreptul justițiabililor la un proces echitabil, or, etapele procesuale omise vizează anume posibilitatea de părților de a-și justifica pretențiile, obiecțiile invocate în litigiul dedus judecătii, având posibilitatea de a se expune practic la orice etapă a procesului. Or, la etapa cercetării probelor justițiabilii sunt în drept de a atenționa sau a se expune referitor la relevanța unor probe, înscrieri întru elucidarea circumstanțelor importante soluționării litigiului, deoarece anexarea acestora la materialele cauzei, nu exclude dreptul părții de a accentua anumite situații în baza suportului probatoriu existent în raport cu pretențiile și obiecțiile din speță.

Mai mult ca atât, din textul procesului-verbal al ședinței de judecată se distinge precum că la etapa de susțineri orale, părțile ar fi rămas pe aceeași poziție, însă nu s-a oferit posibilitatea de a se expune la această etapă a procesului, fapt invocat și de partea recurentă. Or, jurisprudența CtEDO accentuează, ba chiar obligă la acordarea posibilității justițiabililor de a-și pleda cauza cu eficiența dorită.

În sensul CEDO, dreptul la un proces echitabil are mai multe componente și anume: accesul liber la justiție; examinarea cauzei în mod echitabil, public și într-un

termen rezonabil; examinarea cauzei de către un tribunal independent, imparțial, stabilit prin lege; publicitatea pronunțării hotărârilor judecătorești.

În conformitate cu art. 381 Cod de procedură civilă, judecarea pricinii în instanță de apel se deschide cu raportul asupra pricinii, prezentat de președintele ședinței de judecată sau de un judecător. Raportorul expune circumstanțele pricinii, cuprinsul hotărârii primei instanțe, motivele înaintării apelului, sumarul referințelor depuse împotriva lui, conținutul noilor probe prezentate instanței de apel, alte date necesare verificării legalității și temeiniciei hotărârii.

Art. 383 Cod de procedură civilă prevede că după explicațiile participanților la proces, instanța de apel verifică probele din dosar și cele prezentate suplimentar de aceștia. Procedura de administrare a probelor în instanță de apel este similară celei din primă instanță. Instanța de apel este în drept să dea citire explicațiilor participanților la proces absenți, precum și depozițiile martorilor care nu au fost citați în instanța de apel.

Iar în conformitate cu art. 384 Cod de procedură civilă, după examinarea pricinii în fond, președintele ședinței de judecată oferă participanților la proces și reprezentanților posibilitatea de a face demersuri sau completări. După ce soluționează demersurile, instanța trece la susțineri orale. Susținerile orale se fac în conformitate cu prevederile art.233 și art.234. Primul ia cuvânt apelantul. Dacă ambele părți au depus apel, primul ia cuvânt reclamantul.

Desfășurarea procesului la examinarea cauzei în ordine de apel, de fapt, denotă examinarea evazivă și superficială a cauzei, cu omiterea etapelor esențiale ale procesului judiciar.

Un aspect important prezintă și faptul că instanța care judecă cauza își păstrează imparțialitatea și obiectivitatea, creează condiții pentru exercitarea drepturilor participanților la proces, pentru cercetarea obiectivă a circumstanțelor reale ale cauzei.

Din considerentele menționate, pornind de la faptul că această eroare admisă la judecarea cauzei în instanța ierarhic inferioară nu poate fi corectată de instanța de recurs, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție ajunge la concluzia de a admite recursul declarat de Roman Livia, Panait Corneliu și Radu Emanuela, prin intermediul avocatului Igor Coban și a casa integral decizia instanței de apel, cu trimiterea cauzei spre rejudecare în instanța de apel, în alt complet de judecată.

La rejudecarea cauzei, instanța de apel urmează a lua în considerare circumstanțele expuse *supra* și rezultând din prevederile art. 130 alin. (1) Cod de procedură civilă, urmează să apreciaze probele după intima ei convingere, bazată pe cercetarea multiaspectuală, completă, nepărtinitoare și nemijlocită a tuturor probelor din dosar în ansamblul și interconexiunea lor, călăuzindu-se de lege, ca în consecință soluția adoptată să fie certă și coerentă.

În conformitate cu prevederile art. 442, art. 444, art. 445 alin. (1) lit. c) Cod de procedură civilă, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție

d e c i d e:

Se admite recursul declarat de Roman Livia, Panait Corneliu și Radu Emanuela, prin intermediul avocatului Igor Coban.

Se casează decizia din 21 martie 2017 a Curții de Apel Chișinău, adoptată în cauza civilă la cererea de chemare în judecată înaintată de Roman Livia, Panait Corneliu și Radu Emanuela împotriva Mariei Beț cu privire la repararea prejudiciului material și moral și cererea reconvențională înaintată de Beț Maria împotriva lui Panait Corneliu, Roman Livia și Radu Emanuela cu privire la încasarea cheltuielilor de pază și gestiune a patrimoniului succesoral și repararea prejudiciului moral, cu trimiterea cauzei la rejudecare în Curtea de Apel Chișinău, în alt complet de judecată.

Decizia nu se supune niciunei căi de atac.

Președintele ședinței,
Judecătorul

Oleg Sternioală

Judecători

Iuliana Oprea

Mariana Pitic

Nicolae Craiu

Luiza Gafton